

особенностях групп индивидов с реальной их непредсказуемостью – в психологической науке; оценка уровня несоответствия учебного знания современным научным представлениям о мире и социуме – в педагогической науке; определение уровня фактической объективности оценки авторами мемуарных произведений событий, описываемой ими действительности – в литературоведении; степень несоответствия официальных статистических данных реальному уровню социально-экономического развития определенного государства – в политологии и экономике. Здесь, как и выше, мы коснулись лишь традиционных вопросов.

Нам представляется также, что преобладающие ретроспективные возможности когнитивистики как междисциплинарной науки делают неизбежным ее активное движение в направлении широкого использования изложенного нами синергостатистического подхода.

Литература

- Аришинов В. И., Буданов В. Г. Когнитивные основания синергетики. Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. М. : Прогресс-Традиция, 2002. С. 12-59.
- Бак П. Как работает природа : Теория самоорганизованной критичности / Пер с англ. М. : УРСС : Книжный дом «Либриком», 2014. 276 с.
- Веденова Е. Г. Архетипы коллективного бессознательного и формирование теоретической науки. Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. М. : Прогресс-Традиция, 2002. С. 263-273.
- Клименюк А. В. Латентный парадокс человеческого бытия. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2006. Вип. 3. С. 201-205.
- Клименюк А. В. Знание. Познание. Когниция. Тернополь : Підручники і посібники, 2010. 304 с.
- Клименюк О. В. Технологія наукового дослідження. К.-Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. 308 с.
- Президентские выборы в Молдавии. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0_%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B8_%D0%B8_\(2016\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0_%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B8_%D0%B8_(2016))
- Президентские выборы в США. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%A1%D0%A8%D0%90_\(2016\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%A1%D0%A8%D0%90_(2016))
- Президентские выборы во Франции. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%BE_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8_\(2017\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%BE_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8_(2017))
- Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров; редкол.: А. А. Гусев и др. М. : Сов. энциклопедия, 1987. 1600 с.
- Тараненко Л. І. Просодична зв'язність англійської прозової байки. К. : ТОВ «Агенство «Україна», 2008. 204 с.
- Таранов П. С. Анатомия мудрости: 120 философов: В 2-х томах. Симферополь : Реноме, 1997. Т. 1. 624 с.
- Таранов П. С. Анатомия мудрости: 120 философов: В 2-х томах. Симферополь : Реноме, 1997. Т. 2. 624 с.
- Юнг К. Г. Избранное / Пер. с нем. Мн. : 000 «Попурри», 1998. 448 с.
- Charlmers D. The conscious mind: in search of a fundamental theory. Oxford, N.Y. : Oxford University Press, 1997. 432 p.
- Handford S. A. Fables of Aesop. L. : Penguin Books, 1964. 229 p.

(Матеріал надійшов до редакції 25.02.19. Прийнято до друку 12.04.19)

УДК: 81'255.2:6

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-76-08>

КУРБАТОВА Т. В., ЛІХОШЕРСТ О. Г.
(Криворізький національний університет)

ДОЦІЛЬНІСТЬ ДОТРИМАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ПОСЛІДОВНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядається питання термінологічної варіантності в мові оригіналу та мові перекладу. Розкриваються поняття послідовності, непослідовності та вмотивованості використання термінів у технічних текстах. Висвітлюється вмотивованість непослідовного вжитку термінів при перекладі технічних текстів.

Ключові слова: термінологічна варіантність, вмотивованість, послідовність, непослідовність, переклад, технічні тексти.

Kurbatova T. V., Likhosherst O. H. Viability of terminological consistency in translation of technical texts. The paper considers the issues of terminological consistency and inconsistency in both source text and target text comparing the various patterns of term accommodation. As consistency in the selection of terms is generally praised as a key characteristics of professional technical writing, and is acknowledged as one of the benefits of machine translation compared to human translation, in other words, the evasion of synonymy within a text and, respectively, in its translation, is believed to be a communication merit, an attempt to show the ambiguity of this statement has been made. Despite it is obvious that a use of synonyms which is motivated only by stylistic matters, namely the evasion of duplication might be preponderated by matters of clearness in some text genres, text-based research has shown the functionality of synonymy. The research proves the importance of the nature of the source-text inconsistency consideration in any particular text for evaluating translation strategies based upon the discretions and constraints of textuality in the target language, so that both consistent and inconsistent term patterns could be replicated without disrupting the accuracy requirements bearing in mind that the logical possibility of the *unmotivated* consistent use of a term in a source text is also viable. In this paper, it is claimed that inconsistency in the use of terms, whether in source texts or target texts, otherwise *variation*, is in some cases textually constrained and hence well motivated. Thus, a shift from a narrow concept of consistency towards motivatedness while selecting terms in technical translation has been suggested. It is certain that the following approach to making translation decisions can be interpreted as a part of translator competence and contradicts with what has been known as a superiority of machine translation and computer-aided translation tools over human translation, specifically the automatic replacement with equivalents.

Key words: variation, motivatedness, consistency, inconsistency, translation, technical texts

Актуальність. Доцільність дотримання послідовності вжитку термінів при перекладі технічних текстів залишається гострим питанням для багатьох перекладачів. Навіть зараз, користуючись можливостями чисельних спеціальних перекладацьких комп'ютерних програм і термінологічної пам'яті, які автоматично підставляють термін, що було раніше перекладено, і відповідно, забезпечують послідовності всіх термінологічних одиниць у тексті перекладу, на жаль, не можна говорити про те, що вони завжди і в достатній мірі задовольняють контекстуальні потреби тексту перекладу, створюючи при цьому необхідність пошуку альтернативних форм перекладу термінів.

Саме тому **мета** статті полягає в обґрунтуванні доцільності вжитку синонімів, гіпонімів та еліптичних конструкцій при перекладі технічних текстів. Серед основних **завдань** статті можна виокремити розгляд термінологічних моделей перекладацьких трансформацій з позиції їх вмотивованості, а також визначення типів послідовності і непослідовності перекладу термінів.

Предметом дослідження виступає поняття вмотивованої заміни термінологічних моделей в мові перекладу. **Об'єктом** розгляду стали термінологічні та перекладацькі дослідження, присвячені проблемі послідовності перекладу технічних термінів. Було виконано теоретичний огляд підходів до вирішення цієї проблеми.

Термінологічні та перекладацькі дослідження, особливо в науково-технічній царині, носять симбіотичний характер. Терміни продукують вагомий семантичний внесок до лексичного наповнення спеціальних текстів і до їх перекладу. З одного боку, технічні перекладачі у своїх перекладацьких рішеннях спираються на відомості про терміни та їх еквіваленти, представлені в словниках та термінологічних базах, з іншого боку, в текстах спостерігається нагромадження великої кількості закодованої лексики, яка відповідно перетікає до текстів перекладу. Однак, закодовані лексичні джерела і тексти (оригінали або переклади) слід розглядати як окремі явища, що підпорядковуються власним законам.

В той час як словники, глосарії і термінологічні бази самі по собі відносяться до артефактів, які мають матеріальне втілення, ключові слова або терміни, які вони використовують для розпізнавання усіх подальших комбінацій, належать до абстрактних явищ, тобто лексем. Говорячи про слова і терміни в межах текстів, слід зазначити, що вони представлені у вигляді особливих форм, які виконують різноманітні текстові та референційні функції. Саме тому професійність перекладача проявляється в його майстерності лавірувати серед цих взаємозалежних одиниць в обох напрямках, перший з яких передбачає вживання закодованої лексики для вирішення термінологічних проблем під час інтерпретації вихідного тексту і згодом створенні нового тексту у вигляді перекладу, а другий використовує тексти в якості джерела для складання словникового мінімуму або доповнення і осучаснення накопичених раніше джерел.

Проте, з позиції термінологічних вчень, їх більш раннього взірця, як наприклад у роботах Вюстера і Фелбер, вживання термінів у тексті розглядалось як крок до нормалізації їх вживання згідно до термінологічного стандарту, покликаною тлумачити професійну комунікацію задля уникнення недопустимої *плутанини*, яка, як стверджувалось, може виникати через вільний розвиток термінології [Felber 1984, с. 15]. Подібні теорії ґрунтувалися на двох припущеннях: комунікація в межах загальної і спеціальної мови значно відрізняється; усталені терміни можна помістити в текст таким чином, що вони передаватимуть потрібне значення. Усі подальші дослідження розглядають ці припущення у філософській площині, тобто сповідуючи загальноприйнятну картину світу, а не об'єктивну реальність, та в емпіричній, яка породжується під час аналізу текстів та їх перекладів.

Прийнято вважати, що запорукою належного рівня перекладу технічних текстів є послідовність у виборі термінів, яка успішно досягається за допомогою машинного перекладу [Vasconcellos 2001, с. 697]. Іншими словами, відсутність термінологічної синонімії, як в тексті оригіналу, так і в тексті перекладу, розглядається як суттєва перевага. Незважаючи на те, що вживанням синонімів часто нехтують задля виняткової ясності, дослідження текстів довело функціональність синонімії. Підтвердженням цьому можуть слугувати термінологічні дослідження Теммерман в галузі наук про життя [Temmerman 2000, с. 219] та Роджерс у генній інженерії [Rogers 1997, с. 217].

Відомо, що варіантність у вигляді синонімії широко розповсюджена в технічній письмовій мові, хоча поради щодо її уникнення зустрічаються повсякчас у наукових джерелах. Більше того, подібна внутрішньотекстова варіантність переплітається з міжтекстовою варіантністю в перекладі. Бейкер стверджує, що лексичні зв'язки неможливо відтворити в перекладі, навіть у нелітературних текстах [Baker 1992, с. 206]. Відповідно, можна припустити, що намагання досягти лексичної послідовності приречені на невдачу через розбіжності лексичних зв'язків у різних мовах. Одним зі способів вивчення цієї проблеми в технічних текстах є аналіз лексичних ланцюгів як одних з аспектів текстового зв'язку [Rogers 2007, с. 17]. Під лексичним ланцюгом слід розуміти зв'язки з одним і тим самим референтом, які виражені лексично. Лексичні позначення одного поняття, таку назву має це явище з погляду ономазіології.

Вочевидь термінологічну непослідовність можна визначити як використання різних форм для одного і того ж референта, наприклад синонімів чи гіпонімів. У технічному письмі точність посилення, тобто чітке розуміння того, які об'єкти належать до класу об'єктів означених терміном, цінується вище за красу виразу, оскільки більшість технічних документів мають інструктивний або інформативний характер. Проте, в деяких випадках спостерігається обґрунтована причина для вживання альтернативних форм. До таких випадків належить функціонально вмотивована синонімія, тобто альтернативні форми вживаються для акцентування різних рис одного і того ж терміну, наприклад *language for specific purposes* та *language for special purposes*.

Виділяють також й інші види внутрішньотекстової лексичної непослідовності, яким приділяється менше уваги ніж синонімії, а саме еліптичним формам складних іменникових словосполучень, які з'являються в певній послідовності в тексті, особливо в англійському, наприклад *beam-blank continuous casting machine* -> *beam-blank casting machine* -> *beam-blank machine*. Подібні усічення вживаються не зі стилістичних міркувань, а з метою мовної економії, яку багато науковців вважають важливим (іноді навіть визначальним) чинником мовної еволюції.

Послідовність вибору термінів під час перекладу може означати: по-перше, відтворення послідовної моделі використання терміну в тексті оригіналу як найпростіше і найзрозуміліше інтерпретування «послідовності» - вмотивованого вживання одного терміну для одного і того ж референта в тексті оригіналу і в тексті перекладу. По-друге, вона може означати зміну непослідовної моделі на послідовну. Таку заміну можна вважати

виправданою якщо непослідовність в тексті оригіналу є невмотивованою, як наприклад вочевидь необ'єктивне використання синонімів. Таким чином перекладач виправляє недоліки в тексті оригіналу. По-третє, послідовне перенесення моделі вибору терміну з тексту оригіналу до тексту перекладу, незважаючи на те, чи ця модель у тексті оригіналу є послідовною або непослідовною. В останньому випадку текст перекладу відтворює непослідовну модель тексту оригіналу. В першому випадку відтворюється послідовність.

Подібно до послідовності, непослідовність також інтерпретується по-різному. Наприклад, модель послідовно вжитого терміну може бути непослідовно перекладеною, що можна розцінити як неправильну стратегію у випадку, коли прослідковується невмотивована варіантність, як, наприклад, різні орфографічні форми, діалектичні вирази або синоніми в мові перекладу. Однак, іноді термін мови оригіналу являє собою запозичення і лише в такій формі забезпечує своє адекватне вживання, наприклад, простий іменниковий термін, який перетворюється на складний у мові перекладу. Відповідно, так звана непослідовність перекладу в цьому випадку є виправданою (вмотивованою).

Якщо вживання термінів у мові оригіналу непослідовне, відповідно непослідовне перенесення цієї моделі лишається непослідовним, але відрізняється від моделі в тексті оригіналу. Отже, ці обидва випадки вважаються прикладами непослідовного перекладу термінів. Їх відрізняє те, що в першому випадку перекладач може дібрати кращий відповідник терміну, ніж в оригіналі, наприклад, не вживаючи запозичення. У другому випадку можливе перенесення моделі в текст перекладу. Безумовно, існує вірогідність того, що перекладацькі трансформації є невмотивованими в обох випадках.

Таким чином, характер непослідовності тексту оригіналу необхідно дослідити для того, щоб дібрати правильну стратегію перекладу. Якщо автор тексту оригіналу вживає різні терміни для одного референта, варіантність у тексті оригіналу може бути стилістичною (в тому числі недобре вмотивованою в контексті технічного перекладу і відповідно виступати претендентом на коригування) або прагматичною, як, наприклад, у випадку з добре вмотивованою послідовністю еліптичних форм складного іменника. В таких випадках подібні моделі варіантності можуть виникати в тексті перекладу, але лише припускаючи, що повний термін мови перекладу має схожу форму і схожі моделі скорочення. Вірогідність виникнення такої ситуації набагато вища серед мов, які розділяють спільну типологію, як, наприклад, англійська і німецька, чого не можна сказати про англійську і українську мови.

Слід обирати ретельніший підхід до перекладу того чи іншого терміну, тобто не лише пропонувати послідовні моделі перекладу, а оцінювати моделі вжитих термінів у тексті оригіналу з позиції їх вмотивованості або невмотивованості, і керуватися моделями термінотворення мови перекладу та можливостями і обмеженнями текстуальності.

Отже, як послідовну так і непослідовну термінологічну модель можна відтворити дотримуючись правильних підходів. Логічна можливість невмотивованого послідовного використання терміну в тексті оригіналу також має місце. Подібні ситуації можуть виникати, якщо, наприклад, повний термін, як *radiant heat test facility*, повсякчас повторюється в своїй повній формі впродовж усього тексту, тобто референт надмірно уточнюється для читача, який в свою чергу очікує на скорочену або абрєвійовану форми одразу після його введення, наприклад *radiant test facility RHTF* -> *RTF*.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що непослідовність використання термінів, як в тексті оригіналу так і в тексті перекладу, іншими словами варіантність, у деяких випадках викликана текстуально, отже вважається вмотивованою. Таким чином, було зміщено акцент у виборі терміну під час перекладу технічних текстів з одновимірного поняття послідовності у бік вмотивованості. Такий підхід до прийняття перекладацьких рішень можна розглядати як частину перекладацької компетенції і який контрастує з тим, що вважається перевагою машинного перекладу та перекладу з допомогою інструментів комп'ютерного перекладу над людським перекладом, а

саме автоматичною заміною еквівалентами. Можливі наслідки лексичного узгодження (когезії) такої автоматичної заміни лишається емпіричним питанням. Очевидним лишається простір для подальших досліджень поняття термінологічної послідовності технічних текстів як такого, що забезпечує належний комунікативний рівень технічного письма і перекладу, а також компетенцій перекладача для прийняття релевантних рішень у межах певного контексту.

Література

- Борисова З. У. Сучасні проблеми термінології та термінографії. Київ : КУЦА, 2000. 135 с.
- Д'яков А. С. Основи термінотворення. Київ : Видавничий дім КМ Академія, 2000. 120 с.
- Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
- Коваленко О. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ : Фірма «ІНКОС», 2002. 320 с.
- Baker M. *In Other Words. A Coursebook on Translation*. London and New York : Routledge. 1992. 329 p.
- Felber H. *Terminology Manual*. Paris : General Information Programme & UNISIST, UNESCO, Infoterm. 1984. 426 p.
- Halliday M. A. K., Hasan R. *Cohesion in English*. London and New York : Longman. 1976. 374 p.
- Rogers M. Lexical chains in technical translation : A case study in indeterminacy. *Indeterminacy in LSP and Terminology* / ed. by Bassey A. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins. 2007. P. 15- 35.
- Rogers M. Synonymy and equivalence in special-language texts. *Text Typology and Translation* / ed. by Trosborg A. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins. 1997. P. 217-247.
- Temmerman R. *Towards New Ways of Terminology Description. The sociocognitive approach*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins. 2000. 255 p.
- The comprehensive English-Russian Scientific and Technical Dictionary. Vol. II. Moscow : Russo. 2001. 718 p.
- Vasconcellos M. Terminology and Machine Translation. *Wright S.-E., Budin G. Handbook of Terminology Management, Volume II Application-oriented Terminology Management*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 2001. P. 697-723.

(Матеріал надійшов до редакції 29.03.19. Прийнято до друку 2.05.19)

УДК: 811.112.2:81'42:82-93

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-76-09>

КУРОХТІНА А. М.

(Запорізький національний університет)

КОНЦЕПТ JAHRESZEIT ЯК СКЛАДОВА ДОМЕНА ZEIT У ДИТЯЧОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Стаття присвячена феномену «Дитячий фольклор», концепт JAHRESZEIT є складовою частиною домена ZEIT. Особлива увага приділена вербалізаторам домена. У ході дослідження виявлені також його головні валоративні характеристики.

Ключові слова: концепт, домен, картина світу, дитячий фольклор.

Kurokhtina A. M. The concept JAHRESZEIT as a component of domain ZEIT in children's folklore. The article is devoted to the phenomenon of "Children's folklore", the concept JAHRESZEIT is a component of the domain ZEIT. Particular attention is paid to domain verbalizers. The study also revealed its main valor characteristics. The concept JAHRESZEIT and its verbal characteristics are the subject of our research, and its object is the lyrics of children's folklore. Children's folklore is traditionally referred to tongue twisters, counters and songs and can be divided into works created by children and works written exclusively for children. The analysis of empirical material enabled us to define in the cognitive-semantic space of children's poems one of the main domains - domain ZEIT. The time category belongs to ontological entities. With its help people have the opportunity to structure and order their life world. The concept JAHRESZEIT presented in children's poems is quite diverse. The analysis of the texts of the poems shows that the seasons are stated quite differently in terms of their frequency. A quantitative analysis of the texts of the poems allows us to say that winter is the most frequent representative of the concept JAHRESZEIT. This can be explained by the fact that in winter children have the opportunity to do their favorite things, such as: sledding, skating, making a snowman and watching the snowflakes. Summer is often described in the poems as the season of the year, when there is an opportunity to observe calmly the outside world and appreciate its beauty and harmony. The third and fourth places are occupied by autumn and spring, which can be explained by the fact that these seasons are the most stressful and therefore the least interesting for children. Taking into consideration the fact that any folklore work can act as a multicultural phenomenon and be at the intersection of genres, it seems to us very interesting to consider the verbalization of this domain on the example of other folklore works.

Key words: concept, domain, worldview, children's folklore

Пріоритетним напрямком в лінгвістичних дослідженнях виступає на сьогоднішній день антропоцентризм. Людина, її внутрішній світ, її бажання та інтереси, її діяльність як